

Toprak, Toplum ve Devlet* (1900)

Friedrich RATZEL**

Çeviren: Aslı TOPUKÇU***

I. Toprak ve Toplum

Devlet topraksız ve sınırsız düşünülmemeyeceğinden hızla bir siyasal coğrafya oluşturuldu. Siyasal bilimlerde alan etkeninin ve konumun çoğunlukla göz ardı edilmesine karşın, devletin hiçbir şekilde topraktan vazgeçemeyeceği görüldü. Devlet teorisinde toprağı soyutlamak geçici olarak başarılı olmaktan öte geçemeyen boş bir girişimdir. Bunun aksine, bütün coğrafi görüşlere tamamen yabancı olan toplum teorileri de bulunmaktadır. Bu teoriler modern sosyolojide çok az yer tutmaktadır ve bunların yer aldığı bir esere rast-

lamak son derece istisnai bir durumdur. Sosyologların çoğu, insanı toprakla ilişkisini göz ardı ederek, sanki havada oluşmuş gibi incelemişlerdir. Bu görüşün hatası gözden kaçmaktadır; gerçek şu ki, toplumun alt biçimlerinin aşırı basitliği onları devletin ilkel şekillerine benzetmektedir. En basit yapıda devletler kendilerine ait toprakları olmadan var olamıyorlarsa, en basit toplum tiplerinin de var olamayacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumda da; toprağı bağımlılık, insanı ülkeye bağlayan her türlü nedenin sonucudur. Devletin ihtiyacı olan en önemli alanlar nedeniyle

* Makalenin özgün başlığı: Friedrich Ratzel (1844-1904) "Le sol, la société et l'État," L'année sociologique, 1898-1899, 1900, pp. 1-14. Makalenin Fransızca metnine ulaşmak için bkz: (Çevrimiçi) http://classiques.uqac.ca/classiques/ratzel_friedrich/Sol_Societe_Etat/ratzel_le_sol_societe_Etat.doc

** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

***Çevirenin Notu: Friedrich Ratzel, 1844-1904 yılları arasında yaşamış, coğrafya ve etnografyanın gelişmesinde önemli bir role sahip Alman bilim adamıdır. İnsan topluluklarının geliştikleri bölgelerle ilişkili olarak oluşturduğu "yaşam alanı" (Lebensraum) kavramıyla dikkat çekmiştir. Ratzel'in temelini attığı bu kavram daha sonra Naziler'in yayılmacı politikalarına esas alınmıştır. Devletleri canlı bir organizmaya benzeten ve devletlerin yaşaması için mümkün olduğunca fazla toprağı ihtiyacı olduğuna yönelik tezlerinin de emperyalizmin ve bu bağlamda sömürgeci ve yayılmacı politikaların kuramını oluşturduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte, devletlerin yalnızca çok fazla toprağı sahip olmasının değil, aynı zamanda gerekli diğer kaynaklar bakımından da stratejik noktaları ele geçirmesinin önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Ratzel jeopolitiğin kurucularından sayılmaktadır.

Ratzel'in Fransızca olarak kaleme aldığı 1900 yılına ait "Le sol, la société et l'État" (Toprak, Toplum ve Devlet) başlıklı makalesinde de devletin ortaya çıkışının ve gelişiminin, sahip olunan toprakların artması ve bu toprakların niteliğine göre değerlendirildiği görülmektedir. Buna göre, canlı bir organizma olan devletin yayılması ve böylece genişlemesi ilkel ve küçük devletleri istila etmesi yoluyla olur. Ratzel makalede bu istilanın hangi koşullarda ve nasıl gerçekleşeceğini toplumu, aileyi ve beslenme ve barınma alışkanlıklarını inceleyerek ortaya koymaktadır. Ratzel özellikle sınırların gelip geçici olduğunu vurgulamakta, devletin toprağının genişlemesiyle tek bir dünya devletinin mümkün olabileceğini, bunun için de küçük toplulukların ele geçirilerek sömürgeleştirilmesini savunmaktadır. Devletin ekonomik ve ailevi bir gruptan yayılarak onları hakimiyeti altına aldığını ve kuşattığını ifade etmektedir. Ratzel bu durumun, devletin neredeyse kıtaları kaplayan imparatorluklar oluşturacak kadar büyüdüğü anlamına geldiğini ve bu büyümenin en son sınırına henüz ulaşılmadığını ifade etmektedir. Burada kastettiği tek bir dünya devleti idealidir. Devletlerin mümkün olduğunca fazla ve nitelikli toprak elde etmesi, bunu yaparken de küçük toplulukları kendi içinde eriterek onları büyük devlete bağımlı hale getirmesi gerektiğini ifade eden Ratzel'in bu görüşleri günümüzün emperyalist ideolojilerinin ana fikrini oluşturmaktadır.

toprağın rolü, kuşkusuz devletlerin tarihinde, toplumların tarihinde olduğundan daha açık biçimde ortaya çıkmıştır. Ailenin ve toplumun gelişiminde coğrafi evrim yasalarını fark etmek, devletin gelişiminde fark etmekten daha kolaydır; bunun nedeni de toprağa derinlemesine yerleşmeleri ve kolaylıkla değişim gösterememeleridir. Devlet topraktan ayrılrsa bile toplumun toprağa bağlı kalma gücü tarihin en önemli olgularından biridir. Roma Devleti yok olduğunda Roma Halkı onu her tipte sosyal gruplar şeklinde devam ettirdi. Halkın devlet içinde ve devlet vasıtasıyla kazandığı malların çoğunluğu bu yolla gelecek kuşaklara aktarıldı.

İnsan gözlemlendiği ortamda tek başına ya da grup olarak (aile, kabile ya da devlet) düşünüldüğünde, ait olduğu gruba ve kişiliğine bağlı olan topraktan bazı parçalar taşır. Devlet söz konusu olduğunda ise, siyasal coğrafya uzun zamandan beri nüfusun yanında ülkenin büyüklüğünü de göz önüne almaya alışkındır. Özerk politik birimler olmayan komün, aile, kabile gibi gruplar dahi toprakla var olabilirler ve gelişmeleri ancak bu toprağa göre anlaşılabilir. Devletin ilerlemesi politik alandaki ilerlemelerle ilişkilendirilmezse anlaşılabilir. Tüm bu koşullarda, toprakla az ya da çok ilişkide olan kurumlarla ve toprakla bu kurumlar arasındaki her çeşit etki ve tepkinin oluşturduğu ilişkiyle karşı karşıyayız. Gelişme aşamasındaki bir toplumda toprağın önemi, gerileme ve çöküş aşamasındaki bir toplumda gözlemlendiğimiz kadar açık değildir. Toprağı göz önünde tutmazsak tüm bunları anlamak mümkün değildir. Bir toplum toprak kaybettiği ölçüde geriler. Daha az nüfus barındırabilirse, yaşamının kaynaklarının bulunduğu toprağa yeterince

bağlanabilir; ama toprağının azalması genellikle sonun başlangıcıdır.

II. Barınma ve Beslenme

Farklı değişkenlere göre, toplumun toprakla ilişkisi iki zorunlu koşula bağlıdır: barınma ve beslenme. Barınma ihtiyacı, insan ve toprak arasında zaman içerisinde hemen hemen hiç değişmemiş bir ilişkiye dayanmaktadır. Çoğunlukla modern yerleşimler ilkel toplumlarınkine oranla daha yerleşiktir. Büyük şehir sakinleri, genelde taş devri mağaraları kadar geniş olmayan, taştan yapılmış yapay barınaklarda yaşarlar. Aynı şekilde, pek çok zenci ve Polinezya köyü, Avrupa köylerine göre daha konforlu kulübelere sahiptir. Başkentlerimizdeki yüksek medeniyetin temsilcileri, konutları için Hotanto Kralı'nın fakir halkından daha az yer işgal etmişlerdir. Aralarında büyük fark olan bu yerleşimlerde, bir tarafta kırsal yaşamın devamlı göçe zorladığı son derece hareketli çobanların evleri, diğer tarafta da büyük şehirlerimizin devasa apartmanlarında üst üste yığılmış daireleri bulunmaktadır. Bununla birlikte, göçebelerin toprakla ilişkisi toplumun yerleşik bir hayat sürdüğü yerlerden daha gevşek olmasına rağmen, göçebeler toprağa daha çok bağlıdır. Göçebeler, hareket etmek için daha fazla yere ihtiyaçları olduğu halde periyodik olarak aynı yerleri işgal etmek için geri dönmektedir. Bir yerde birkaç ay kaldıktan sonra, çadırlarını toplayıp bir devenin sırtında başka bir otağa taşınmaları nedeniyle bile, göçebeler ile blok halinde yerleşik olarak yaşayan diğer toplulukları karşılaştırmaya hakkımız yoktur. Kırsal yaşamın sonucu olan büyük hareketlilik ve yer ihtiyacından doğan bu ayrım önemsizdir.

Aynı şekilde göçebeler; aşağıdaki eski atasözünde olduğu gibi politik

örgütlenmeden tamamen yoksunmuş gibi gösterilmektedirler. "Sacae nomades sunt, civitatem non habent."

Göçebelerin işgal ettikleri toprağa bağlı olup olmadıkları ve sonuç olarak toprağın sınırlarını belirleyip belirlemedikleri araştırıldı. Bugün ise bu konuda hiç kuşku yoktur: Moğolistan toprakları da Arabistan toprakları kadar sınırlandırılmış ve bölünmüştür. Dağlar, zenginlik kaynakları, akarsular ve hatta yapay olarak inşa edilen taş yığınları bile kabilelerin sınırlarını göstermektedir. Sınırları belirlenmeyen en küçük bir bölüm bile yoktur. Devletlerin yaratılmasında göçebe kabilelerin yeteneği konusuna gelince; göçebe kabilelerle çevrili olan yerleşik toplumların tarihinden bu yeteneklerinin ne kadar büyük olduğunu görebiliriz. Bu ilk kurulan devletler yıkıldıklarında, yeni devletlerin oluşması sonucunu doğuran, yeni bir yaşamı getiren komşu göçebe kabilelerdir.

Toprağa bağlılığın minimum düzeyde olması yalnızca göçebe çobanlara özgü değildir; çünkü onlar her zaman aynı otağa geri dönerler. Asla geri dönmek üzere darı ve manyok tarlalarını yaklaşık olarak her iki senede bir terk eden Amerika ve Tropikal Afrika'nın çiftçilerinde toprağa bağlılık çok zayıftır. Varlıklarını tehdit eden toplulukların korkusuyla toprağa bağlanmaya cesaret edemeyenlerde toprağa bağlılık daha azdır. Bununla birlikte yüzeysel bir sınıflama, göçebeleri böyle toplumların arasında saymaz. Güçlerine göre toprağı benimseyen topluluklar sınıflanırsa, Güneybatı Asya ve Orta Afrikalı küçük avcı topluluklarını en alt sıraya koymak gerekmektedir. Her tür toplum biçiminde göçebe olarak bulunan bu gruplara (örneğin; Avrupa'nın Bohemyalıları, Japonya'nın Fettahları gibi) belirli bir toprak tahsis edilmemek-

tedir. Avları, kök bitkileri için daima bazı yerler arayan ve av alanlarını sınırlayan Avustralyalılar, Ateş Toprakları'nda yaşayanlar ve Eskimolar daha üst sıralarda yer almaktadır. Tropikal ülkelerin göçebe çiftçileri ise daha da üstlerde bulunmaktadır; bunun ardından ise, asırlardan beri aynı toprakta, Asya'nın çeşitli bölgelerinde bulunan çoban toplulukları gelmektedir. Köylerde oturan yerleşik çiftçiler ve şehrin sembolü olan aynı şekilde yerleşik uygar topluluklar da daha sonra yer almaktadır.

Beslenme topluluk için olduğu gibi bireyler için de en acil ihtiyaçtır. Beslenmenin gruplara olduğu gibi, kişilere dayattığı gereksinimler tüm diğer gereksinimlerin önüne geçmektedir. İnsanlar besinlerini avlanarak, balık tutarak, meyve toplayarak elde etmektedir ve besinlerin niteliği onları üreten toprağın genişliğine ve yerine bağlıdır. Aynı yerdeki yerleşimlerin süresi besin kaynaklarının sürekliliğine ya da bir zaman sonra yok olmasına göre değişir. Meyvelerin toplanması özellikle çocukların ve kadınların işidir, erkekler de avcılık yapmaktadır. Av ve balık tutmak verimli oldukça ve de ev işleri için boş zamanı olan kadınlar ve çocuklar bulundukça, ev sağlam bir şekilde inşa edilir ve uygun olarak yerleşilebilir. Tarım, beslenme ihtiyacını tatmin ettiği müddetçe sınırlı bir çevreye yerleşmek mümkün hale gelir. Beslenmenin temel ve zorunlu bir ihtiyaç olması pek çok sosyal olgunun nedenidir. En ilkel ve en temel kurumlar en acil ihtiyaçlara cevap verenler olduğuna göre; bu durumu açıklamak için Lacombe'un ivedilik teorisine başvurmak gerekli değildir.

Topraktan geçici şekilde yararlanıldığında oraya ancak geçici olarak yerleşilebilir. Barınma ve beslenmenin gerekliliği topluluğu toprağa sıkı sıkıya bağladığından toprağı elde tutma ihtiyacı

zorunludur. Devlet, gücünü bu ihtiyaçtan almaktadır. Toprakla ilgili olarak devletin görevi; devleti zayıflatmayı amaçlayan dış saldırılara karşı toprağı korumaktır. Politik evrimin en yüksek derecesinde devletin tek görevi sınırların korunması değildir. Ticaret, toprağın içerdiği tüm kaynakların geliştirilmesi; kısaca devletin gücünü artıran her şey aynı şekilde devletin görevini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır. Tüm bu olanaklarla ulaşılmak istenen en son amaç devletin savunulmasıdır. Devletin toprakla ilişkisinin tarihinin ortaya koyduğu en dikkate değer gelişmenin nedeni de aynı şekilde bu savunma ihtiyacıdır. Bu bağlamda devletin topraklarının büyümesinden bahsetmek istiyorum. Barışçı ticaret bu büyümeyi sağlayabilir; çünkü devleti güçlendirmeyi ve komşu devletleri geriletmeyi amaçlar. Küçük ya da büyük toplulukları ele aldığımızda, her şeyden önce, üzerinde yaşadığı ve geçimini sağladığı toprağı tamamen elinde tutmaya çalıştığı görülmektedir; özellikle bu görevi üstlendikçe devlete dönüşmektedir.

Bu ilişkiyi iyi anlamak için toplulukların en basit biçimlerini incelemek gerekir. Devletin var olma nedeni olan toprağı korumanın gerekliliği ile toprakla toplumun ilişkisi yakından incelenirse; bütün sosyal gruplar içinde ilişkinin en kuvvetli olduğu grup, dar bir alanda birleşen, toprağın aynı köşesini paylaşan ve üyelerinin hepsinin birlikte oturduğu ailedir. Aynı nedenlerden dolayı köyde ve şehirde oturanlar da birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu topluluk çeşitleri politik biçimler aldıklarında bile meydana geldikleri aileden bir şeyler taşımaktadırlar. Henüz devletin ortaya çıktığı söylenemez çünkü aileyle devlet karıştırılmaktadır. Topluluğun evcil karakteri politik karaktere bürün-

mektedir. Aileler bölündükçe, savunma için gerekli düzenlemeler diğer düzenlemelerden ayrıldıkça ve çeşitli aile gruplarından ortaya çıkan kuvvetler toprağı savunma amacıyla düzenlendikçe devletin ortaya çıktığını görüyoruz. Ataların oraya gömülmesinden dolayı toprağın kutsal olduğu düşüncesi sonucunda toprağı bağlanma, devletin oluşumunda bir başlangıç olarak farklı topluluklar arasından bir cemaat (communauté) yaratmaktadır.

II. Toprak ve Aile

Politik açıdan olduğu gibi ekonomik açıdan da bir toplumun toprakla sürdürdüğü en basit ilişkisi monogamik ailede görülen ilişki gibidir. Burada; ortak bir kulübede yaşadıkları zamanlarda, besinlerini sağlamak amacıyla avlanma ya da balık tutmada kullandıkları belirli bir alana yayılan bir çift ve onların çocukları ile torunlarından oluşan grubu kastediyorum. Aile üreme yoluyla genişlerse yaşayabilmek için ihtiyaç olan toprağın da arttığı görülür. Bu büyüme aralıksızdır; yani kullanılan alan ailenin yaşadığı yerin etrafına yayılır. Monogamik aile giderek, Kuzey Amerika ve Okyanusya'daki gibi "klan evinde" aynı çatı altında oturmaya devam eden birleşik aile ya da klan haline gelir. Doğal olarak toprak da Kuzey Amerika'nın bol balıklı nehirlerinin yakınında ya da tarımın gelişmesinin oldukça yüksek bir düzeye ulaştığı bölgelerdeki gibi oldukça verimli bir toprağı dönüşür. Bu şekildeki bir aile ya da klan devletin yerini almaktadır. Toprağın bir kısmı yeni gelenlere verildiğinden aile parçalandığı zaman yeni sakinler ortaya çıkar ve onlardan her biri bu yeni aile topluluğunun merkezidir. Bu noktada toprakların eşitsizliği etkilerini hissettirmeye başlamaktadır; topraklar birbirlerinden uzaklaşmaktadır, aynı konumda ve aynı

verimlilikte değillerdir. Tüm bu farklılıklar ailelerin gelişimine etki etmektedir. Akrabalar birbirlerine karşı ekonomik anlamda kapalı gruplar oluşturabilir; fakat aynı kökenden topluluklar olduklarından dolayı onları birleştiren toprak sürekliliğini korumakta ve birçok yerleşimi, köyleri ve klan evlerini birbirine bağlamaktadır. Böylece devlet doğmaktadır. Politik ve ekonomik birimlerin ayrılması tamamlanmış olmaktadır. Gelişmenin bu evresinde devlet klanla uyuşmaktadır. Aile grubunun işgal ettiği toprağın ötesine geçen daha büyük bir toprak oluşmaktadır. Bu yeni toprak tek hücreli bir organizmadır ve de öyle kalır. Bunun aksine devlet; bu basit organizmaların önemli bir kısmını kendine çeker ve onların tümünü aşar. Böylece bu iki grup arasında derin ve önemli bir büyüme farkı oluşur.

IV. Toprak ve Devlet

Klanın ötesinde, toplumun büyümesi aslında devletin büyümesi anlamına gelmektedir. Eğer birçok klan savunma ve saldırı amaçlı bir ittifak yaparlarsa bu birleşmeyle oluşturdukları birlik henüz bir devlet değildir. Devlet ekonomik ve ailevi bir gruptan yayılarak onları hakimiyeti altına almaktadır ve kuşatmaktadır. Böylece devletin toprak üzerinde devamlı yayılan tek grup olduğu evreye ulaşılmaktadır. Bu durum, devletin neredeyse kıtaları kaplayan imparatorluklar oluşturacak kadar büyüdüğü anlamına gelmektedir ve bu büyümenin en son sınırına henüz ulaşılmamıştır.

Avlanma, balık tutma ve tarım bölgelerine sahip bir yerleşimden oluşan ekonomik gruplar, devletin ilkel şekillerini temsil etmektedir ve bunlar daha sonra bu niteliklerini kaybedecek olan devletin ilk şekilleridir. Ancak bu gruplar

farklı bir biçimde aktif olarak gelişmektedir ve ait oldukları devlet yok olursa gerektiğinde hemen eski rollerini almaya hazırdırlar. Bu grupların devletten anladığı toprak ve kişilerdir. Akraba grupları ise, devlet deyince yalnızca kişileri anlamaktadır. Akraba gruplarının toprakta kökleri bulunmamaktadır; devlet klanın sınırlarını aşınca devletle köy arasında yok olup gitmektedirler.

Toprakta yayılma eğilimi devletlerin doğasından kaynaklansa da, özel koşullarda yerleşmiş devletler orada tutunabilmek için yayılmaktan vazgeçmek zorundadırlar. Devletin büyüklüğüne göre sınırlar belirlendiğinde sosyal ve siyasal güçler müdahale etmezlerse nüfus yoğunluğu artmaktadır. Bu müdahale olmazsa toprakla insanlar arasındaki ilişki her yerde değişecektir. Kişi başına düşen toprak oranı azalırken, nüfus artacaktır. Toprağı sıkı sıkıya bağlı, güvenli olduğu izole edilmiş alanından çıkmak istemeyen devlet, topluma karşı mücadele etmek zorundadır. Böylece göçleri sınırlandırarak doğal artışı engellemelidir. İnsanlık barbarlık evresini aşmadıkça kullanılan en basit ve en etkili araçlar bunlardır. Yeni doğan çocukların terk edilmesinden yamyamlığa, kan gütmeye ve savaşa kadar insan sayısını azaltmayı amaçlayan ve toplumun uymak zorunda olduğu gelenekler, bu sonucu elde etmeye yardımcı olurlar. Malthus'un belirttiği gibi; nüfusun azalmasının gerekliliği, doğa tarafından net olarak sınırlanan bir alanı (vahalar ve adalar gibi) toplulukların işgal ettikleri her yerde açıkça görülebilir. İlkel toplulukların küçük devletlerinde bu durum o kadar belirgin değildir. Bunun nedeni doğanın onları dünyanın geri kalanından kesin olarak ayırmamasıdır; ancak bireylerin iradesi bu toplulukları izole etmeye çalışmaktadır. Bilinçli veya bilinçsiz

olarak uygulanan ve nüfusun artmasını engelleyen yöntemlerin sistematik bir şekilde ortaya konulmaması sosyolojinin en önemli eksikliklerinden biridir. Üstün medeniyetlerin halklarıyla ilişkide oldukları zaman toplulukların eriyip yok olmaları birçok incelemeye konu olmuştur. Bununla birlikte bu olgu, insanlık tarihinde sınırlı alanlarda yoğunlaşan ve birbirlerinden izole olan sosyal grupların, binlerce küçük ve büyük topluluğun büyümesine izin veren güçleri gözden çıkarma eğiliminden daha önemli bir rol oynamaktan uzaktır.

İnsanlığın ilerlemesi ancak halkların ilişkisi ve rekabeti sayesinde mümkün olabilir ve ilerleme yukarıdaki uygulamalarla engellenmektedir. Ailenin dar ve homojen bir çevrede özgün kişilik oluşturması ve yenilenmesi mümkün değildir. İlk farklılaşmanın toplumda olduğu, ayrıca; ilerleme halinde karşılıklı etkileşim nasıl oluyorsa, farklı topluluklar arasında da ilişkilerin o şekilde kurulduğu varsayılmaktadır. Tüm bunların tek seferde oluşması gerekmez; ancak bunlar tekrarlanır. Comte da bu düşüncededir; aynı anda ortaya çıkan nüfus artışı, besin ihtiyacı ve bunun sonucu olarak işbölümü ve işbirliğindeki ilerlemeyi hızlandıran ya da geciktiren çevrenin dışında bir gücün var olduğunu söylemektedir. Eğer Comte tamamen coğrafi bir anlayışa erişseydi, bu çevre gibi bu gücün de toprağı temel aldığı, toprağın vazgeçilmez olduğunu ve ondan ayrılamayacaklarını anlasaydı, çevre üzerine görüşlerini hem sadeleştirecekti hem de derinleştirecekti.

Devletin toprakla birleşmesine aracılık eden toplumdur. Devlet göz önüne alınırsa, gelişiminin herhangi bir evresinde toplumun toprakla ilişkisinin devletin yapısını etkilediği sonucuna ulaşılır. Ekonomik gelişme az olduğunda, toprak genişlediğinde ve

sonuç olarak da devlet kendisinden uzaklaştığında, devletin yapısında dayanıksızlık ve istikrarsızlık ortaya çıkar. Çok fazla alana ihtiyacı olan dağınık bir nüfus; sınırları net olarak belirlenmiş bir çevrede kapalı kaldığında, az nüfusuyla geniş alana yayılmış topraklarını savunma ihtiyacı duyar. Bunun sonucunda karakteristik özelliğı kuvvetli bir askeri güce sahip olmak olan göçebe devletleri oluşturur. Tarım yapılırken toplum toprağı sıkı sıkıya bağlıysa, aileler arasında toprakların paylaşılmasından dolayı ortaya çıkan tüm özellikler devlete de yansır. Önce, savunma için nüfusun çok olduğu; ancak kaynakların çeşitliliğı için nüfusun seyrek olduğu bir toprakta sağlam bir devlet kurulur. Ayrıca, devletin gücü yalnızca toprağın genişliğine göre değerlendirilmemelidir, en iyi ölçüt toplumun toprakla sürdürdüğü ilişkidir. Dahası, aynı ilişki devletin iç yapısı üzerinde de etkili olmaktadır. Toprak eşit olarak paylaşıldığında toplum homojenleşir ve demokrasiye yönelir. Aksine; eşitsiz bir paylaşım, mal sahibi olmayanlara siyasal bir üstünlük veren ve sonuç olarak oligarşinin her türüne karşı olan tüm sosyal örgütlenmelere engel oluşturmaktadır. Bu durumun en fazla geliştiğı toplumlar, temelinde mülkü olmayan ve hemen hemen hiçbir hakka sahip olmayan bir köle nüfusu barındıran toplumlardır.

İşte iki devlet biçimi arasındaki büyük farklılık da buradan gelmektedir. Birinci tür devlette toplum yalnızca yerleştiğı topraktan geçmektedir (tarımla, hayvancılıkla veya hangi yolla olursa olsun) ve her kabilenin, her komünün, her ailenin toprağı devlet içinde bir devlet oluşturma eğilimindedir. İkinci tür devlette ise, bireyler yerleştikleri topraklardan çok uzak ve farklı topraklardan faydalanmak zorundadırlar. Nüfus yoğunluğunun en üst

noktaya ulaştığı yerlerde sadece topraktan beslenen çok az bir nüfus vardır; çoğunluk, yaşamak için gerekli yiyecek ve yiyeceklerini yabancı bir devletten temin etmeye çalışır. Kalabalık sanayi bölgelerinde işçilerin büyük bir bölümü çalıştıkları yerden uzakta otururlar; bu bölgelerde, onlara sunulan çalışma imkanlarına göre oraya buraya giden, değişken bir nüfus bulunmaktadır. İşgal ettikleri topraktan beslenmeyenler, doğal olarak başka topraklarla ilişki kurmak zorundadırlar ve bu durum ticaret yapılmasını sağlar. Doğabilecek karışıklıklardan korunmak için bu ilişkileri kurmak, devletin üzerine düşen bir görevdir. Bu durumda, devletin koloniler, gümrük birlikleri ve biraz olsun politik karakteri olan yayılma hareketi vasıtasıyla faaliyet alanını genişlettiğı görülmektedir. O halde; oturmak ve beslenmek için toprağı kullanan toplum ve elinde toplanan güçlerle onu koruyan devlet arasındaki işbölümünün aynısına sosyal evrimin en gelişmiş safhalarında bile rastlanmaktadır.

Bu anlayış, halkın -özellikle bireyin- ve onun entelektüel niteliklerinin değerini düşürdüğünden bize itiraz edilecektir; çünkü bu anlayış bir halkın var olabilmesi için gereken toprağın hesaba katılmasını gerektirir. Ama gerçek de gerçek olmaktan çıkar. Bireyin siyasal davranışının bağlı olduğu koşullar bilinmezse politikada insan unsurunun rolü tam olarak değerlendirilemez. "Bir toplumun düzeni toprağının ve konumunun niteliğine sıkı sıkıya bağlıdır; ülkenin fiziki durumunun, avantajlarının ve engellerinin bilinmesi ülkenin politik tarihiyle ilgilidir." Tarih bize toprağın hangi noktada politikanın gerçek temeli olduğunu tarihçiden daha anlaşılır biçimde göstermektedir. Gerçekte uygulanabilir bir politikanın coğrafyada her zaman bir çıkış

noktası vardır. Tarihte olduğu gibi, politikada da toprağı hesaba katmayan teori, belirtileri nedenler zannetmektedir. Bununla beraber; zaferin kazanıldığı, daha önce bulundukları devlette hemen hemen her şeylerini bıraktıkları, politik gücün tek kazanç olduğu savaşın boşuna olduğu nasıl anlaşılmaz? Devletlerin her birinin durumuna uygun olarak, bu gücü bölüştürmeye etkili olmayan antlaşmalar süresiz diplomatik çarelerden ibaret değildir. Tam tersine, yeni bir toprak kazanımı, yeni işlere girişen halkları zorlayarak, ufuklarını genişleterek onlar üzerinde gerçekten kurtarıcı bir etki yapar. Başarılı bir savaştan sonra galibiyetlerinin mükafatı olarak yeni ülkelerle zenginleşen halkların dirilişini gösteren budur. Mommsen gibi köklü tarihçilerin politik genişlemeye dayandığı yenileştirme ve gençleştirme etkisi de buradan gelmektedir. Haçlı Seferleri sırasında Batı Avrupa'nın destek verdiği çatışmalarda Rusya gücünü artırdı. Ama bu noktada, doğduğu toprakta hareket eden tarihle yabancı ülkelerdeki uzak seferlerde dağılan tarih arasındaki büyük farklılık patlak verdi. Haçlı Seferleri'nin başka yerde boşuna yaratmaya çalıştığı Büyük Doğu Hristiyan İmparatorluğu'nun kurulduğu yer Rusya'dır; ama bütün topraklarından vazgeçerek. Burada yenden kazanılan topraktan kuvvetlerini çeken bir devletin durmaksızın geliştiğı görülür, diğesinde ulusal yaşamın kaynaklarından çok uzak olunmasına bağlı hızlı bir başarısızlığa tanık olunur.

Kırım Savaşı, 1856 Paris Antlaşması ve 1871'de bu antlaşmanın bozulması aynı olgunun başka örnekleridir; coğrafi şartlar burada da aynı rolü oynamışlardır.

Mevcut yaşamın bütün alanlarındaki gibi, tarihin tüm evreleri arasında ortaya çıkan toprağın önemli etkisinde

ruhu sıkıntıya sokan gizemli bir şeyler var; çünkü bireyin sözde özgürlüğü ortadan kalkmış gibi gözüküyor. Gerçekten de toprakta köleliğin kaynağını görüyoruz. Her zaman aynı yerde kurulan ve aynı olan toprak, insanların tabiatına ve değişken isteklerine sağlam bir destek olarak hizmet eder. Onlara bu desteği unutturmayı başardığında etkisini hissettirir ve devletin bütün yaşamının toprakta kökleri olduğunu ciddi uyarılarla hatırlatır. Halkların kaderini körü körüne bir hoyratlıkla düzenler. Bir halk kendisine düşmüş olan topraklarda yaşmalıdır, bu topraklarda ölmelidir ve bu toprakların yasalarına uymak zorundadır. Sonuç olarak, toprakları yaşamın temel amacı yapan siyasal egoizm de topraklardan beslenir. Gerçekten de, ulusal toprakları her durumda ve her zaman korumak ve bu topraklardan sadece üstünde yaşayanların yararlanması önemlidir; ancak kan bağları, etnik yakınlıklar yürekleri sınırların ötesindeki insanlara ve şeylere doğru iter.

V. Toprak ve İlerleme

Tarih felsefesinin tarihi olayların coğrafi temelini araştırmayı tercih etmesi son derece doğaldır. Tercihen genel ve sürekli nedenleri araştırma eğilimiyle diğer tarihi disiplinlerden ayrılan, gelişmiş bilim niteliğindeki tarih felsefesi; kendisiyle benzer olan toprakta tarihin değişken olaylarına değişmez bir temel bulmaktadır. Aynı şekilde, toprak üzerinde yaşayan canlıların tarihi olan biyoloji de, daima bu canlıların doğdukları, hareket ettikleri ve savaştıkları toprağı göz önüne alır. Tarih felsefesi, tarihi karşılaştırmalardan ileri gelen ve böylece bizzat toprağın önemini anlamaya yarayan sosyolojiden üstündür; çünkü hayat belirtilerinin durmadan değiştiği ortamda sabit bir kriterdir. İşte bu nedenden dolayı filozoflar, toprağın

tarihteki rolünü tarihçilerden daha erken anlamaya başlamışlardır. Montesquieu ve Herder, bağlı oldukları topraklarla devletlerin ve halkların karşılıklı ilişkilerini incelediklerinde sosyolojik ve coğrafi problemleri çözmeyi önermiyorlar; ama insanın rolünü ve yazgısını anlamak için Herder ve Ritter'in düşündüğü gibi, yaratıcının planına uygun olarak gelişecek şekilde, onun için yaratılan ve etkinliğine sahne olan bu toprakta onu canlandırma ihtiyacını hissediyorlar.

Burada çarpıcı olan, tarihin ilerlemesiyle ilgili düşüncelerde bunların çok az göz önüne alınmasıdır. Doğru çizgide yükselen, iniş çıkışlı ya da sarmal bir hareketle insanlığın gelişimini bize gösteren bu teoriler ne kadar da önemsiz! Bu fantezileri bırakalım, her zaman ayaklarımızın altındaki sağlam toprağı hissederek gerçekle yetinelim. Öyleyse, gözlerimizin önünde sürekli genişleyen sosyal ve politik bir evrim meydana geldiğini görüyoruz. Bundan dolayı değişimin her zaman daha da artacağı belli. Çünkü coğrafi görüş, astronomiden, derinlemesine gelişen ve en yüksek derecesine ulaşan sosyolojiye kadar tüm bilimlere yayılıyor. Devletlerin toprağı önem kazandıkça; yalnızca artan kilometrekareleri değil, aynı zamanda ortak kuvvetleri, zenginlikleri, iktidarlara ve sonuç olarak süreleri önemlidir. Bu topraklarda insanlığın evrimiyle katedilen yollar uzadıkça insanlık ruhu zenginleştiklerinden, gelişimin; tahmini olarak parlaklığı artan, yükselen bir sarmalla meydana geldiği düşünülebilir. Fakat hayal, faydadan yoksun olduğundan gerçekten de oldukça uzaktır. Bu nedenle devletlerin toprağının artarak yayılmasının esas niteliğini ve aynı zamanda da tarihi ilerlemenin gücünü göstermek yeterli görülebilir.